ЮБИЛЕЙНА МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В ЕПОХА НА ПРЕХОДИ: ЗНАНИЯ, ПОЛИТИКИ И УСТОЙЧИВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ

Сборник с доклади

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ" СВИЩОВ

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
Доц. д-р Марин Маринов – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Съ-Председатели:

Доц. д-р Любка Илиева – Ръководител на катедра
„Икономика и управление на туризма“
Проф. д-р Марияна Божинова

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Любка Илиева – председател
Доц. д-р Петя Иванова
Доц. д-р Тихомир Личев
Доц. д-р Любомира Тодорова
Гл. ас. д-р Павлин Павлов
Гл. ас. д-р Кристина Шопова
Ас. д-р Йоана Константинова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Доц. д-р Любка Илиева – председател
Доц. д-р Петя Иванова
Доц. д-р Тихомир Личев
Доц. д-р Любомира Тодорова
Гл. ас. д-р Павлин Павлов
Гл. ас. д-р Кристина Шопова

СЕКРЕТАРИАТ

Доц. д-р Любомира Тодорова
Гл. ас. д-р Павлин Павлов
Гл. ас. д-р Кристина Шопова
Ас. д-р Йоана Константинова

ISBN 978-954-23-2652-6

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – СВИЩОВ
ФАКУЛТЕТ „ПРОИЗВОДСТВЕН И ТЪРГОВСКИ БИЗНЕС”
КАТЕДРА „ИКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА”

ЮБИЛЕЙНА МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В ЕПОХА НА ПРЕХОДИ: ЗНАНИЯ, ПОЛИТИКИ И УСТОЙЧИВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ

19 – 20 юни 2026 г.

10 ГОДИНИ

Катедра „Икономика и управление на туризма”

Академично издателство „Ценов” – Свищов
2026

Кръглата маса се посвещава на 90-годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов и 10-годишнината на катедра „Икономика и управление на туризма”.

Докладите в сборника са анонимно рецензирани от Редакционен съвет.

Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

© АИ „Ценов“, Свищов, 2026
ISBN 978-954-23-2652-6

СЪДЪРЖАНИЕ

КАТЕДРА „ИКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА“
Десетилетие на академично развитие, научни постижения и професионална реализация
Доц. д-р Любка Илиева 11

ПОЛИТИКИ, РЕГУЛАТОРНИ РАМКИ, ИКОНОМИКА И СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА В УСЛОВИЯТА НА ТРАНСФОРМАЦИИ

Предизвикателства пред туризма на България
Проф. д-р Стоян Петков Маринов 21

Публични политики за устойчиво управление на обекти на културното наследство
Проф. д-р Маргарита Богданова 31

Политики за развитие на устойчив културен туризъм
Проф. д.н. Таня Парушева 41

Предизвикателства пред туристически сезон 2026
Доц. д-р Красимира Янчева, ас. д-р Христина Сантана 48

Туризъм и геополитически въздействия – географски аспекти
Доц. д-р Тихомир Личев 63

Обществените поръчки в туризма – взаимодействие между знания, политики и устойчиви бизнес решения
Доц. д-р Галина Чиприянова, Красимир Парашкевов 75

Релацията „културен туризъм – културно наследство“
Доц. д-р Пенка Горанова 86

Професионалната счетоводна преценка в туристическите предприятия: между нормативното съответствие и управленската полезност на информацията
Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова, студ. Василена Тодорова, студ. Димитър Димитров, студ. Евелина Радева, студ. Кристиан Иванов 94

Application of Lean Manufacturing Tools in Boxed Solutions for the Tourism Industry
Candidate of Pedagogical Sciences Protsenko Yulia Procenko
Lilya Idrisova, Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD 107

Политики за устойчив туризъм чрез проектно финансиране: Финансова ефективност на общинските инвестиции в инфраструктура
Ас. д-р Димчо Шопов 116

Кризата в Близкия изток – предизвикателства и възможности пред българския туризъм
Ас. д-р Тихомир Драганов.....128

Ролята на европейските програми за развитие на туристическия бизнес в България
Докторант Мария Павлова-Кондрова.....136

Териториална концентрация и регионални различия в развитието на балнео, СПА и уелнес туризма в България
Докторант Антоанета Христова.....144

Местното самоуправление като фактор за развитието на туризма
Докторант Ива Панайотова 156

Институционални и икономически ограничения при трансформацията на земеделски земи за нуждите на туристическата инфраструктура
Докторант Атанас Атанасов.....165

Потенциал за развитие на голф туризма в деветте туристически района на България
Докторант Незифе Бозова.....174

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ, ЗЕЛЕНА И КРЪГОВА ИКОНОМИКА, ГЕОПРОСТРАНСТВЕНИ АНАЛИЗИ И РЕСУРСЕН ПОТЕНЦИАЛ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ

From sustainable to regenerative tourism in the context of the blue economy
Доц. д-р Стефан Райчев 183

Синята икономика и устойчивият туризъм: възможности и предизвикателства
Доц. д-р Добринка Стоянова.....190

Съвременни измерения на социалноикономическата устойчивост в туризма
Доц. д-р Ваня Василева.....199

Развитие на районите през призмата на туризма
Доц. д-р Елена Йорданова, гл. ас. д-р Георги Ангелов, гл. ас. д-р Цветан Марков 207

Концептуализиране на геополитически сензитивни дестинации чрез спортен туризъм: по примера на Голанските възвишения
Доц. д-р Теодора Кирякова-Динева, докторант Уаел Муграби.....216

Изследване на нагласите към екологосъобразните решения в туризма
Гл. ас. д-р Павлин Павлов.....225

Храната като важен компонент на туристическото преживяване
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева 236

Връзка между туристическите пътувания и динамиката на потребителските цени в България
Докторант Никола Николов 244

Климатолечението в структурата на здравния туризъм: историческо развитие, научни школи и концептуално моделиране
Докторант Ваня Андонова..... 256

Кандидатурата за Европейска столица на културата като фактор за развитие на целогодишен туризъм в Бургас
Докторант Иван Гаврилов 268

Място на кръговата икономика в туристическия сектор
Докторант Виктория Джамбазка..... 277

ИНОВАЦИИ, ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ИНТЕЛИГЕНТНИ РЕШЕНИЯ В ТУРИЗМА И УСЛУГИТЕ

Концептуална рамка за адаптация на туристическата система в условията на дигитална трансформация
Проф. д-р Велина Казанджиева, доц. д-р Георгина Луканова..... 287

Ролята на изкуствения интелект в развитието на смарт туризъм
Доц. д-р Елена Илиева, Павел Нончев 300

Бъдещето на туризма в епохата на преходи: между дигиталното и автентичното
Доц. д-р Любка Илиева..... 310

Приносът на цифровите иновационни мрежи към регионалното развитие
Доц. д-р Евелина Парашкевова..... 322

Детерминанти на онлайн пазаруването на туристически продукти в България
Доц. д-р Симеонка Петрова..... 333

Влияние на дигиталната трансформация на туристическия пазар върху потребителското поведение
Доц. д-р Ваня Григорова..... 343

Иновационни възможности за развитие на туристическия бизнес – мрежови контекст
Доц. д-р Искра Пантелеева..... 353

Иновациите в контекста на туроператорската дейност
Доц. д-р Любомира Тодорова 363

Бариери пред дигиталната трансформация в хотелиерството: организационни, технологични и поведенчески аспекти
Гл. ас. д-р Галина Илиева 371

Ролята на дигитализацията в транспортното обслужване на туристите: нови технологии и приложения
Гл. ас. д-р Никола Гайдаров 381

Иновативни бизнес модели в хотелиерството: комбинация между лайфстайл, устойчивост и дигитално присъствие
Гл. ас. д-р Мира Джендова 390

Бизнес планиране в туризма в условията на изкуствен интелект – нови модели и предизвикателства
Гл. ас. д-р Маргарита Мишева 400

Иновационен модел за развитие на културния туризъм
Ас. д-р Йоана Константинова 412

От дигитална автоматизация към екосистемно управление: трансформация на бизнес моделите в хотелиерството
Докторант Агнес Бачева 420

Ролята на социалните мрежи при избора на туристическа дестинация сред младите хора
Студ. Павел Антонов Павлов 430

БИЗНЕС МОДЕЛИ, ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО, ПАЗАРИ И БРАНДИНГ В ТУРИЗМА И СВЪРЗАНИТЕ ИНДУСТРИИ

Развитие на туристическата индустрия в контекста на съвременните предизвикателства
Проф. д-р Цанко Стефанов 439

Българската индустрия и технологичните предизвикателства
Доц. д-р Сергей Найденов, доц. д-р Добрин Ганчев 448

Креативно управление на туристическите преживявания като фактор за конкурентоспособност на туристическите предприятия
Гл. ас. д-р Кристина Шопова 456

Методът на критичната точка в туристическия сектор – възможност за ефективни решения
Гл. ас. д-р Росен Колев 464

За идеята на туризма в луксозната индустрия
Гл. ас. д-р Иво Велинов 474

Културният туризъм: между наследството, преживяването и мотивацията
Гл. ас. д-р Пламен Петров 482

Търговски аспекти на селския туризъм в България
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 490

The Authenticity Paradox in the Age of Generative AI: Exploring the Impact of Synthetic Visual Content on Tourism Destination Branding
Ас. д-р Стелиана Василева 494

Бранд мениджмънт и корпоративна култура в многонационални компании в сектора на бизнес услугите
Докторант Петьо Божинов 503

Въздействие на дигиталните технологии върху трансформацията на туристическите предприятия
Докторант Теодора Попова 512

ХОТЕЛИЕРСТВО, РЕСТОРАНТЬОРСТВО И ТУРИСТИЧЕСКА АГЕНТСКА ДЕЙНОСТ: МОДЕЛИ НА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ

Спортната анимация като фактор в туристическия бизнес
Доц. д-р Стела Касабова, ст. преп. д-р Радослав Николов 523

Счетоводната информация – важен фактор за успешно управление на предприятията в ресторантьорството
Доц. д-р Галя Стоянова Иванова-Кузманова 530

Управление и развитие на туроператорския бизнес – практически аспекти на облагането по ЗДДС и отражението върху рентабилността
Гл. ас. д-р Лиляна Бърдукова 538

Inventory Accounting in Tourism-Related SMES in Cameroon: Challenges for Cost Control and Sustainable Business Models
PhD student Tognang Kouaya Pretta Noella Rosevale 549

Предизвикателства и възможности пред развитието на голф туризма в България
Докторант Ангел Ангелов 557

Устойчивите практики на туристическите агенции в община Варна
Докторант Христина Петрова 566

Кетъринг обслужването като фактор за конкурентоспособността на туристическите събития
Докторант Цветелина Петрова 575

Директните плащания по Общата селскостопанска политика като инструмент за устойчиво развитие на хотелиерството и ресторантьорството
Докторант Снежана Парушева-Ламбева 584

ОБРАЗОВАНИЕ, ЧОВЕШКИ КАПИТАЛ, ОРГАНИЗАЦИОННА КУЛТУРА, КРИЗИ И АДАПТИВНИ СТРАТЕГИИ ЗА УСТОЙЧИВОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ СИСТЕМИ

Знанието и неговото управление в контекста на туризма
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Стела Маринова 599

В преход към приобщаване: туризмът като арена на промяна в условия на различие
Доц. д-р Теодора Кирякова-Динева 609

Музеите като неформална учебна среда
Доц. д-р Петя Иванова, докторант Цветелина Телбис 618

Влиянието на организационната култура върху иновационното представяне на туристическите предприятия
Гл. ас. д-р Надежда Стефанова 627

Practices for developing employer branding in Black Sea coastal tourism
Гл. ас. д-р Христина Филипова, хон. ас. Яна Донева 634

Свищов във впечатленията на посетителите на града (1878–1912)
Преп. д-р Емилия Вачева 643

Финансовата грамотност като фактор за устойчивост на туристическия сектор: структурни ограничения, рискови канали и инструменти за въздействие
Докторант Шенай Шемсиева Раимова 651

Re-thinking sport tourism through stronger physical education and local community engagement
PhD student Wael Mugrabi 665

СВИЩОВ ВЪВ ВПЕЧАТЛЕНИЯТА НА ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА ГРАДА (1878–1912)

Емилия Вачева[1]
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме: В доклада се изследват впечатленията на посетители и съвременници за Свищов в края на XIX и началото на XX век. Въз основа на мемоарни свидетелства, публикации в периодичния печат, и други извори са разгледани представите за градския облик, пристанището и търговията, образователния и културния живот, както и за нравите и всекидневието на местното население. Анализирани са сведенията на Стоян Бочев, Димо Казасов, Царевна Миладинова, Владимир Димитров – Майстора, Ламар, Петър Нейков и други автори, които представят различни гледни точки за града. Докато едни от тях акцентират върху оживеното пристанище, търговската активност и ролята на Търговската гимназия, други обръщат внимание на културния живот, обществените нрави и стремежа на свищовлии към образование, модерност и обществен престиж. Наред с положителните впечатления са откроени и критични наблюдения върху градската инфраструктура и промените в стопанския живот на града. Разгледаните свидетелства разкриват многостранен образ на Свищов като значим дунавски търговски и културен център.

Ключови думи: Свищов, Дунав, посетители, образование, културен живот.

Въведение

През Възраждането Свищов се утвърждава като един от най-значимите български дунавски градове. Разположен амфитеатрално върху няколко терасовидни площадки по високия бряг на Дунав и прорязан от три дълбоки дерета, известни сред местното население като „хандеци“, градът формира своеобразен градски пейзаж. Тази специфична градска среда, съчетана с обособяването на отделни квартали около църкви, училища и обществени средища, придава характерния махленски колорит на Свищов.

Първоначално се оформят Горната и Долната махала. Техните названия не произтичат от разположението им върху по-висок или по-нисък терен, а от местоположението им спрямо течението на Дунав – съответно към горното (западното) и долното (източното) течение на реката. Към 70-те години на XIX в. вече се различават четири основни български махали – Крайна, Средна, Долна и На Чуката. Съперничеството между отделните квартали стимулира изграждането на нови църкви и обществени сгради и допринася за оформянето на градския облик (Николова, 2008, с. 58-62). Именно този Свищов – стар търговски център с ясно изразен местен колорит

[1] e.vacheva@uni-svishtov.bg

и активен обществен живот – посреща своите посетители след Освобождението и намира отражение в техните впечатления и спомени.

Настоящият доклад има за цел да проследи образа на Свищов в свидетелствата на негови посетители през периода от Освобождението до началото на Балканските войни. Въз основа на спомени, пътеписи, кореспонденции и други мемоарни свидетелства се анализират впечатленията от градската среда, архитектурния облик, обществения живот и културната атмосфера на града. Специално внимание е отделено на онези особености на Свищов, които най-силно привличат вниманието на съвременниците и допринасят за формирането на представата за него като един от водещите стопански и културни центрове по българското дунавско крайбрежие в края на XIX и началото на XX в.

1. ГРАДСКАТА СРЕДА И ОБЛИКЪТ НА СВИЩОВ

Една от най-често отбелязваните особености на Свищов е неговото амфитеатрално разположение по склоновете над Дунав. От устието на Янтра пред Константин Иречек се открива „разкошен изглед“ към града, който „лежи на склона на високи хълмове като на някой мис (нос)“. Впечатление му прави и вътрешният изглед на Свищов, който „се издига от реката стръмно нагоре върху почва, пълна с дълбоки, сухи ровове“ (Иречек, 1899, 271).

Сходна гледка се разкрива и в спомените на Петър Нейков[2], внук на свищовския търговец Ст. Атанасович, прекарал детските и младежките си години в града. За него Свищов е „цариградско предградие, построено на хълмове, над дълбоки ровове: прочутите някогашни свищовски хандеци“. Според него градът „с най-характерните си черти, с цветовете и движението си, беше кът на „живописния“ Ориент“ (Николова, 2008, 23-24).

Особено място в спомените на посетителите заема Дунав. Стоян Бочев[3], пристигнал в Свищов като ученик в Търговската гимназия, остава запленен от гледката на „голямата славянска река, която тече безумно, сякаш е застояла, към североизток, където се губи в равен и далечен хоризонт“. От квартирата си той наблюдава ниския северен бряг, покрит с върбови гори, многобройните ръкави и извивки на реката, свищовското блато и остров Ешек адаса (Магарешки остров). По думите му този е „величествен изглед“, останал завинаги в паметта му (Бочев, 1998, 565). Първата среща на Димо

[2] **Петър Нейков (1879–1968)** е роден в Браила. През 1890 г. по настояване на своя вуйчо, свищовския търговец Петър Стефанов Атанасович, постъпва като ученик в Свищов, където учи до 1892 г. По-късно завършва право в Женева и работи като дипломат.

[3] **Стоян Бочев (1881–1968)** е икономист, финансист и общественик. Възпитаник на Свищовската търговска гимназия, която завършва с отличие. По-късно се утвърждава като една от значимите фигури в българския финансов и стопански живот през първата половина на XX в.

Казасов[4], пристигнал в града през 1896 г с Дунав също оставя леко разочарование. В детското си въображение, повлияно от уроците по Отечествознание и Вазовите описания, той очаква да види величествена и буйна река. В действителност Дунав не отговаря напълно на тези представи – не е нито така вълнуващ, нито толкова „бял“, както си го е представял, което разкрива разликата между ученическите представи и реалността (Казасов, 1975, 56).

Красотата на дунавския пейзаж намира отражение и в спомените на Владимир Димитров – Майстора, който известно време работи като учител в града. „Колко хубав материал има за рисуване в Свищов“, пише той, спомняйки си изгревите и особено залезите, наблюдавани от Калето. Сходно е усещането и в спомените на неговия ученик Ламар, за когото дунавските залези остават сред най-ярките спомени от града:

„Край дунавските залези омайни
нали ме учеше на краснопис ...“
(Николова, 2008, 21-22)

Специфичният релеф и устройството на града намират отражение и в неговия архитектурен облик. В края на XIX и началото на XX в. посетителите възприемат Свищов като град, който съчетава възрожденски традиции и белези на замогващ се търговски град. Петър Нейков описва къщи с чардаци, просторни дворове и градини, сред които се открояват домовете на заможните търговски фамилии, обзаведени под влияние на дунавските и централноевропейските градове (Николова, 2008, 24-25). Сведенията на Димо Казасов допълват тази картина. При разходките си из града той отбелязва съжителството на представителни двуетажни домове с множество по-скромни едноетажни къщи. Именно това разнообразие в застрояването го кара да сравни Свищов с родната си Трявна, където според него двуетажните къщи са по-разпространени (Казасов, 1975, 57).

Сред сградите, които правят силно впечатление на посетителите в края на XIX и началото на XX в., се откроява Търговската гимназия. Разположена на едно от високите места в града и видима от различни части на Свищов, тя привлича вниманието както със своите размери, така и със значението си за образователния живот. За мнозина ученици, пристигащи от различни краища на страната, сградата се превръща в един от най-запомнящите се символи на града.

Сред жилищната сгради ясно се открояват и някои от най-представителните обществени сгради на града. Най-силно впечатление на съвременниците прави сградата на Търговската гимназия, превърнала се в един от символите на Свищов. Стоян Бочев признава, че при първата си среща с нея изпитва възхищение и дори известно страхопочитание, а величествените й

[4] **Димо Казасов (1886–1980)** - политик, публицист, журналист и мемоарист.

размери го карат да се чувства малък и незначителен пред бъдещето, което го очаква (Бочев, 1998, 560). Владимир Димитров – Майстора също изразява възхищение от сградата, която го впечатлява както с външния си вид, но и от вътрешното си разпределение и богата украса от оригинални орнаменти (Николова, 2008, 21). Сред най-запомнящите се постройки е и църквата „Св. Троица“, чиито размери и архитектура правят силно впечатление на Димо Казасов. При посещението си той отбелязва нейната внушителност и разказва за любопитния начин, по който майстор Колю Фичето демонстрирал устойчивостта на сградата чрез вградените в стената въртящи се каменни стълбове (Казасов, 1975, 57).

Гостите, които пристигат в града по различен повод обръщат внимание и на условията за настаняване. В дописка до вестник „Славянин“ от 1882 г. пътник, пристигнал в Свищов по търговски дела, отправя критични бележки към условията в местните ханове и към организацията на обслужването на посетителите[5]. Неблагоприятните впечатления на част от посетителите се потвърждават и от наблюдението на Стоян Бочев, че Свищов „никога не е имал добри хотели“ (Бочев, 1998, 560). Различна картина се открива в спомените на Димо Казасов. При пристигането си в Свищов той отсяда в хотел „България“, чийто просторен двор бил изпълнен с каруци, файтони и коли. Тук в кафенето на хотела той за първи път е вижда билярдна маса и игра на билярд (Казасов, 1975, 55-56).

Посетителите забелязват и редица недостатъци на градската среда. Стоян Бочев отбелязва, че величествената сграда на гимназията рязко контрастира с облика на околния град, който му се струва „по-неуреден и от моя Ловеч“ (Бочев, 1998, 560). Подобно впечатление оставя Свищов и у Димо Казасов, който при първото си посещение забелязва, че над улиците „бе увиснал облак от прах“, непознат за родната му Трявна, където по стар обичай жителите поливали и почиствали пространството пред домовете си (Казасов, 1975, 56). Съвременниците често споменават стръмните улици, дълбоките хандеци и праха през сухите месеци, които създават неудобства както за местните жители, така и за посетителите. При тържествени поводи обаче Свищов придобива различен облик. В деня на откриването на Великото народно събрание – 1 юли 1881 г. градът е осветен, а улиците са пълни с разхождащ се народ[6]. От същата година са и положителните впечатления на учителката Царевна Миладинова – Алексиева[7]. Сравнявайки града със София, тя подчертава чистотата и подредеността на градската среда и дори се пита защо именно София, а не Свищов е избрана за столица на страната (Николова, 2008, 20-21).

---

[5] Славянин, год. III, бр.29, 16 януари 1882, с. 228.

[6] Славянин, год. III, бр.2, 4 юли 1881, с. 13.

[7] **Царевна Миладинова – Алексиева (1856-1934),** родена в Струга. В Свищов е учителка през 1881-1882 г.

2. ПРИСТАНИЩЕТО И ТЪРГОВСКОТО ОЖИВЛЕНИЕ В ГРАДА

Пристанището е сред най-оживените места в Свищов. За Димо Казасов първата разходка към него разкрива картина на непрекъснато движение и търговска активност. По успоредната на Дунав улица са разположени складове с широко отворени железни врати, пред които чакат множество коли, празни или натоварени. Сред шум и глъч непрекъснато се товарят и разтоварват сандъци и чували със стоки, а над улицата се издига облак от прах. Именно тук се намират и „прочутите свищовски маази“, в които търговците складират своите стоки (Казасов, 1975, 56). Стоян Бочев също подчертава значението на пристанището, където ежедневно пристигат кораби и шлепове, а по улиците към него се движат кервани от коли, натоварени със зърно и други стоки. „В такива дни беше дори и невъзможно човек да слезе по тези улици“ (Бочев, 1998, 560, 577).

Сред запомнящите се картини от живота край Дунав е руският товарен параход, който всяка сряда спирал в Свищов. Известен с добрата си кухня, той привличал част от по-заможните жители на града. Посещението му се превърнало в част от обществения живот на Свищов, а вечерите на борда били повод за срещи и разговори. По думите му „всяко семейство, всеки свищовец, който държи на името си“, посещавал парахода поне от време на време (Бочев, 1998, 587).

Наред с оживената търговия и интензивния обществен живот на посетителите не убягват и проблемите на градската инфраструктура. Критики предизвиква състоянието на обществените пространства. Вестник „Народна гордост“ през 1886 г. отбелязва, че свищовската скеля е затънала в кал и дори се използва от свободно движещи се свине, като отправя упреци към общинската власт за липсата на грижи за чистотата[8]. През сухите месеци неудобство създават и прашните улици, които също намират място в описанията на съвременниците.

В края на XIX и началото на XX в. Свищов постепенно започва да губи част от предишното си значение. По думите на Стоян Бочев градът вече няма „нито предишното оживено стоково движение, нито предишното обществено настроение“ (Бочев, 1998, 596). При повторното си завръщане в Свищов през 1902 г. Димо Казасов остава поразен от настъпилата промяна. По думите му „цветущият някога град беше посърнал. Пристанището бе пусто, прочутите маази – заключени, богатите търговски домове – посърнали, хората – угрижени“. И през следващите му идвания, той отново заварва градът тъжен, беден и унил. Нему не оставаше друго освен да се гордее със своята добре уредена Търговска гимназия, а по-късно и с Висшия стопански институт“ (Казасов, 1975, 58-59).

[8] Народна гордост, I, 8, 30 декември 1886 г.

Въпреки настъпилите затруднения свищовци трудно се разделят със спомена за годините на благосъстояние и оживен обществен живот. Както отбелязват Бочев и Казасов, част от старите свищовски семейства се стремят да прикриват настъпилите материални затруднения и да съхраняват външния образ на някогашното си благополучие. Дори когато вече не могат да си позволят летуване в курортите, те създават впечатление, че са отсъствали от града, както в по-добрите години. От това време се разпространява мълвата, че богатите търговци се заключвали домовете си, спускали за цял месец завесите на прозорците си, за да оставят впечатление, че пак са на курорт и че нищо не се е променило в тяхното положение (Бочев, 1998, 587, Казасов, 1975, 59).

3. ОБЩЕСТВЕН И КУЛТУРЕН ЖИВОТ

Сред впечатленията, които Свищов оставя у своите посетители в края на XIX и началото на XX в., особено място заемат неговите образователни и културни институции. Градът се утвърждава като едно от водещите средища на търговското образование в България, а Търговската гимназия привлича ученици от различни краища на страната. За мнозина младежи обучението в нея се дава възможност за професионална подготовка и досег до динамичната градска среда. По думите на Царевна Миладинова тук могат да се почувстват „по-висши духовни интереси“, които намират израз както в училището, така и в по-будните семейства на града. (Николов, 2008, 20–21). По наблюдението на Стоян Бочев свищовци трудно приемат нарастващото превъзходство на Русе и полагат усилия да поддържат културния авторитет на своя град чрез различни обществени и културни прояви (Бочев, 1998, 587).

Във впечатления на посетителите на града личи уважение към просвета, обществена активност и културни прояви, които заемат важно място в живота на местните жители. Свищовското читалище, театралните представления, музикалните вечери и концертите са важна част от обществения живот. Стоян Бочев си спомня за добре уредената градска градина, където почти всяка вечер оркестърът на Диаманди събира многобройна публика. Той отделя специално внимание на изпълненията на прочутия музикант, когото свищовци високо ценят и уважават (Бочев, 1998, 587).

Наред с облика и институциите в града, внимание привличат и неговите жители. В спомените на Димо Казасов градът се откроява с по-високата образованост на своите жители и с уважението, което те проявяват към знанието и културата. Още при първите си срещи със свищовлии той остава с впечатлението, че тук хората са по-учени и че образованието се ползва с по-голямо обществено признание, отколкото в много други български градове (Казасов, 1975, 57).

Съвременниците често отбелязват добрите обноски и европейските навици на местното общество. Петър Нейков описва представителите на старите свищовски фамилии като хора с гръцко образование, владеещи чужди езици и поддържащи изтънчени европейски маниери. Според него потомците на богатите търговски родове живеят нашироко в добре обзаведени домове, а поведението и обноските им се отличават от тези на останалите (Николова, 2008, 24-25).

Впечатленията на Димо Казасов допълват тази картина. Пристигнал в Свищов като ученик, той за първи път се сблъсква с непознати дотогава за него елементи и привички от градския живот. Именно тук чува за първи път думите „ресторант“ и „билярд“, а наблюденията му върху поведението на сервитьорите и начина на хранене в обществените заведения разкриват среда с по-различни обществени навици и стандарти на поведение от познатите му в родната Трявна (Казасов, 1975, 55–57).

Вниманието на посетителите привлича и външният вид на свищовци. Един от посетителите отбелязва, че в града могат да се видят дами, облечени по последна мода, които сравнява с парижанки[9]. Подобни впечатления откриваме и у Царевна Миладинова, която описва жителите като „спретнати, грижливи, добре облечени“ хора (Николова, 2008, 20–21).

Съществуват и по-критични наблюдения върху нравите и всекидневието на свищовци. В спомената вече дописка до вестник пътникът, отправя критики към местната интелигенция. Според него вместо читалищни прояви, сказки и научни събрания по-често могат да се видят компании, събрани около картите и комара. Авторът дори поставя под съмнение широко разпространените представи за културното превъзходство на Свищов, като определя част от показния блясък на местното общество като външен и привиден[10].

В по-голяма част от сведенията на хора, посетили града в края на XIX и началото на XX в. се разкрива една обща черта на свищовското общество – стремежа към образованост, обществен престиж и поддържане на добър обществен облик. Именно това съчетание между предприемчивост, уважение към просветата и чувство за собствено достойнство прави трайно впечатление на

Заключение

Свидетелствата на посетителите разкриват различни образи на Свищов в края на XIX и началото на XX в., обусловени както от времето на посещението, политически събития така и от обществения статус и интересите на самите наблюдатели. Учителката Царевна Миладинова вижда чист и

[9] Славянин, год. III, бр.29, 16 януари 1882, с. 228.
[10] Славянин, год. III, бр.29, 16 януари 1882, с. 228.

подреден град с будни жители и развит духовен живот. Учениците Стоян Бочев, Димо Казасов, Ламар и Владимир Димитров – Майстора запомнят величествената Търговска гимназия, оживеното пристанище и срещата с една по-различна градска среда. От своя страна Бочев и Казасов, които по-късно се завръщат в Свищов, отбелязват и признаците на настъпващия стопански упадък. Въпреки различията в оценките, повечето съвременници открояват образоваността, активна културна и интелектуална дейност, модерност и отвореност към новото време.

Използвана литература

Бочев, С. Капитализмът в България, Фондация Българска наука и култура. Икономически текстове (1911-1935) и лични спомени. Съставителство и встъпителна студия Румен Аврамов, София 1998 г.

Константин Иречек (Княжество България. Част II. Пътувания по България. Пловдив, 1899

Казасов, Д. Някогашните наши градове, Издателство на Отечествения фронт, С., 1975.

Николова, Ю. Достойно есть, Свищов през деветнадесетия век и първото десетилетие на XX век, Личности-събития-факти, Иврай 2008.

SVISHTOV IN THE IMPRESSIONS OF THE CITY'S VISITORS (1878–1912)

Emilia Vacheva[11]

D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria

Abstract: The paper examines the impressions of visitors and contemporaries of Svishtov in the late nineteenth and early twentieth centuries. Drawing on memoirs, periodical press publications, and other historical sources, it explores perceptions of the town's urban landscape, port and commercial activities, educational and cultural life, as well as the customs and everyday life of the local population. The accounts of Stoyan Bochev, Dimo Kazasov, Tsarevna Miladinova, Vladimir Dimitrov – the Master, Lamar, Petar Neykov, and other authors are analyzed, revealing diverse perspectives on the town. While some observers emphasized the busy port, commercial vitality, and the role of the Commercial High School, others focused on cultural life, social customs, and the inhabitants' aspirations toward education, modernity, and social prestige. Alongside positive impressions, the study also highlights critical observations concerning the town's infrastructure and changes in its economic development. The examined testimonies reveal a multifaceted image of Svishtov as a significant commercial and cultural center along the Danube.

Keywords: Svishtov, Danube, visitors, education, cultural life.

[11] e.vacheva@uni-svishtov.bg